

Dino Mujadžević*

Obitelj Svetački u osmanskoj službi**

Ovaj rad bavi se poviješću obitelji Svetački odnosno Svetačković u Osmanskom Carstvu. Riječ je o rijetkom slučaju, možda i unikatnom, prelaska članova neke velike plemićke obitelji na području savsko-dravskog međuriječja na osmansku stranu uz zadržavanje utjecaja, pa i posjeda, na istom području na kojem su bili utjecajni prije osmanskih osvajanja. Prvi dio članka bavi se odnosima obitelji Svetački s Osmanlijama te kontekstom i slijedom događaja vezanih uz njihov prelazak na osmansku stranu. Nakon toga analizira se društveni položaj i religijska pripadnost pripadnika obitelji na osmanskoj strani te nastanak i nasljeđivanje nadarbina i posjeda koje je obitelj uživala odnosno držala sve do kraja osmanske vlasti. Uz ovo, rad pokušava rekonstruirati rodbinske veze pojedinih pripadnika obitelji te identificirati odnosno ubicirati pojedine lokalitete koji se u izvorima javljaju kao nadarbine i posjedi obitelji. Rad se temelji na objavljenim i neobjavljenim osmanskim izvorima te objavljenim zapadnim – prvenstveno latinskim – vrelima, a analiza pojedinih događaja i procesa iz povijesti obitelji Svetački/Svetačković upotpunjena je uvidom u regionalnu i međunarodnu osmanističku literaturu.

Ključne riječi: istočna Hrvatska, osmansko-habsburško pograničje, 16. stoljeće, 17. stoljeće

Uvod

Povijest plemićke obitelji Svetački (*de Zempche, de Zenche, Zempchey Szencsei*) iz Križevačke županije spada u najistraženije od plemićkih obitelji Kraljevstva Slavonije u razdoblju srednjega i ranoga novog vijeka. Tome je tako prije svega

* Dino Mujadžević, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Baranje i Srijema, Ante Starčevića 8, 35 000 Slavonski Brod, Republika Hrvatska, E-mail adresa: dino.mujadzzevic@hips.hr

** Ovaj rad nastao je u sklopu projekta IP-2022-10-8014, Evlija Čelebi i istočna Hrvatska u 17. stoljeću, koji financira Hrvatska zaklada za znanost. Zahvaljujem se kolegama Anđelku Vlašiću, Okanu Büyüktapu i Nedimu Zahiroviću te kolegici Elmi Korić na potpori komentarima i dokumentima pri izradi članka.

zahvaljujući klasičnoj opsežnoj studiji Vjekoslava Klaića *Plemići Svetački ili nobiles de Zempche* objavljenoj 1913., koja se u historiografiji još uvijek smatra relevantnom. Nadopunjavajući Klaića, o povijesti Svetačkih recentno je pisao u svojoj knjizi o plemstvu Križevačke županije mađarski povjesničar Tamás Pálosfalvi, koji Svetačke opisuje kao jednu od najodličnijih obitelji Križevačke županije.¹ Prelaskom Krste (II.) Svetačkog na stranu Osmanskoga Carstva te njegovom predajom obiteljskih posjeda osmanskim vlastima 1540. obitelj rapidno gubi na utjecaju u Kraljevstvu Slavoniji. Zbivanjima vezanim za Krstu Svetačkog i mogućim prijelazom njegova brata Mihaela na osmansku stranu Vjekoslav Klaić relativno se opširno bavio u spomenutom članku o obitelji Svetački te u manjoj mjeri u svojoj glasovitoj sintezi hrvatske povijesti, a o Krsti Svetačkom, uključujući njegov odnos prema Osmanlijama, te o njegovoj braći važne su dokumente objavili Antal Gévay i Emilij Laszowski u svojim poznatim zbirkama.² Djelovanje Svetačkih u osmanskoj službi, uključujući i postojanje islamiziranih potomaka obitelji kao posjednika i vojnih zapovjednika u osmanskom savsko-dravskom međurječju i Bosni sve do prve polovine 18. stoljeća nije privuklo veću pozornost hrvatskih povjesničara. I sam Klaić tom dijelu povijesti obitelji posvećuje malo pažnje, služeći se isključivo zapadnim i južnoslavenskim izvorima. Povijest pripadnika obitelji na osmanskoj strani ostala je Klaiću i drugim hrvatskim povjesničarima nedovoljno poznata i zbog nemogućnosti da koriste osmanske arhivske izvore. Na prisutnost Svetačkih u popisu nadarbina u Pakračkom sandžaku iz 1563. prvi je upozorio bosanskohercegovački orijentalist Hazim Šabanović, a mnogo više podataka o posjedima pripadnika obitelji Svetački pružila nam je sarajevska osmanistica Fazileta Hafizović publiciranjem svojih prijevoda dvaju detaljnih porezno-katastarskih popisa sandžaka Pakrac iz druge polovine 16. stoljeća.³ Ovaj rad pokušat će na osnovi neobjavljenih osmanskih arhivskih izvora te objavljenih osmanskih i zapadnih vrela rekonstruirati tko su bili najistaknutiji pojedinci u obitelji, a gdje je moguće i njihov status i prihode, kao i okolnosti koje su ih mogle privući na osmansku stranu te proces uključivanja u osmansku elitu međurječja. Osim toga, rad će pokušati korigirati neke zaključke starije historiografije o povijesti ove obitelji u osmanskom kontekstu.

¹ Vjekoslav Klaić, „Plemići Svetački ili nobiles de Zempche”, *Rad JAZU* (1913): 1-66; Tamás Pálosfalvi, *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400-1526* (Budapest: Institute of History of the Research Centre for the Humanities of the Hungarian Academy of Sciences, 2014), 268-280.

² Klaić, „Plemići Svetački”, 56-60; Vjekoslav Klaić, *Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća*, sv. III, dio 1 (Zagreb: Tisak i naklada Knjižare L. Hartmana, 1911), 144-147; Antal Gévay, *Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungarn und der Pforte im 16. und 17. Jahrhunderte* (Wien: Schaumburg und comp., 1842); Emilij Laszowski, *Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae*, I-III (Zagreb: JAZU, 1914-1917).

³ Hazim Šabanović, „VIII. Slavonija”, u: *Historija naroda Jugoslavije*, II, ur. Branislav Đurđev et al. (Zagreb: Školska knjiga, 1959), 210-211; Fazileta Hafizović, prir. i prev., *Popisi Pakračkog sandžaka 1565. i 1584.* (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2021).

Tema Svetačkih u osmanskoj službi automatski otvara pitanje ambivalentne i promijenjene lojalnosti na kršćanskoj strani na osmansko-hrvatskom krajištu. Riječ je o veoma kompleksnoj i uglavnom neistraženoj temi, posebice u kontekstu pograničja u savsko-dravskom međurječju u 16. stoljeću. Dosadašnja istraživanja unutar hrvatske historiografije upućuju na prisutnost ambivalentne lojalnosti i njezine promjene kod nezanemarivoga dijela stanovništva na kršćanskoj strani u doba ubrzanoga osmanskog osvajanja u 16. stoljeću na hrvatskom području. Na takve postupke nailazimo pretežno u nižim slojevima, uključujući vojne posade, a ponekad i kod vojnih zapovjednika ili – mnogo rjeđe – pripadnika plemstva, pa i klera. Kao osnovni razlog zbog kojega su brojni pojedinci i zajednice birali prikrivenu suradnju s osmanskim stranom te ponekad otvoreno prelazili pod vlast i u službu osmanskih osvajača navodi se strategija osobnoga preživljavanja i očuvanja imetka.⁴ Istraživanja o osmanskome osvajanju u susjednim zemljama, osim na uspješnu vojnu strategiju osvajanja i pustošenja, upućuju i na nemalu ulogu pridobivanja lojalnosti dijela kršćanskoga vojnoga sloja odnosno plemstva te uključivanje tih elemenata u strukture osmanske države, što je ubrzalo osvajanje i stabilizaciju osmanske vlasti. Tako je utjecajni povjesničar Osmanskoga Carstva Halil İnalcık ustvrdio da je tijekom osvajanja u jugoistočnoj Europi osmanska strana uspijevala zadobiti lojalnost pripadnika vojnoga sloja kršćanskih zemalja tako što im je pod vlašću sultana mogao biti očuvan izvorni status.⁵ Osmanistička istraživanja u Bosni i Hercegovini ukazala su na prisutnost pripadnika sitnoga plemstva, potomaka krupne vlastele i zapovjednika osvojenih tvrđava među uživateljima nadarbina u inicijalnom razdoblju nakon osmanskoga osvajanja Bosne sredinom 15. stoljeća,⁶ što bi moglo upućivati na to da je riječ o osobama koje su u određenom trenutku promijenile lojalnost podržavši osmansku stranu.

O zbivanjima na području savsko-dravskoga međurječja koja možemo povezati s ovakvim interpretacijama govore pojedini izvori kršćanskoga podrijetla. U izvještaju habsburškoga zapovjednika na području današnje Slavonije Aleksija

⁴ O ovoj temi vidi: Damir Stanić, „Ambivalentna lojalnost na Hrvatskoj krajini u 16. stoljeću”, u: Franz Vaniček i vojnokrajiška historiografija. Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem, ur. Robert Skenderović i Stanko Andrić (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2017), 121-142.

⁵ „Seeing that their position and lands were effectively guaranteed by the strong Ottoman administration, the majority of these Christian soldiers must not have been averse to the change. No wonder that many Christian garrisons surrendered their castles without resistance and joined the Ottoman ranks. The conservative Ottoman policy and promise of timars surely attracted many of them. This is one explanation of the comparatively rapid expansion of Ottoman rule in the Balkans. It is noteworthy that by the Sultan's decrees the Christian timariots and voynuks often maintained a position in the Ottoman state commensurate with their former social status. The Ottomans preserved to a great extent the land-holding rights of these people in the form of timar or bashtina.” Halil İnalcık, „Ottoman Methods of Conquest”, *Studia Islamica* 2 (1954): 115.

⁶ Avdo Sućeska, *Osnovni rezultati poslijeratne bosanskohercegovačke historiografije o osmanlijsko-turskom periodu i njeni dalji zadaci* (Sarajevo: ANUBiH, 1983), 39.

Turza (Alexius Thurzó) iz 1536. možemo pročitati da se pred osmanskim osvajanjem te godine, koje će rezultirati zauzimanjem današnje središnje Slavonije, dio stanovništva Požeške županije razbježao, a dio pristao uz osmansku vlast da sačuva svoju baštinu (*Aliquos aiunt se Turcis subdidisse, qui pacificam haberent omnium fortunarum suarum possessionem*).⁷ U studenom 1536., u jeku osmanskih operacija koje su rezultirale osvajanjem Požege, zagrebački biskup Šimun Erdődy piše da snaga osmanske vlasti nakon zauzimanja utvrde Broda (na području današnjega Slavenskog Broda) raste. Kao primjer naveo je da su osvajači objavili proglas da svi koji podrže proosmanskoga pretendenta na ugarsko prijestolje Ivana Zapolju mogu nastaviti živjeti na svojem posjedu. Zbog toga je ni više ni manje, kako tvrdi Erdődy, nego 40 000 kršćana nakon osvajanja Broda prešlo na islam želeći da im, kako se opisuje u pismu, bude spokojnije u ostatku života (*... plusquam quadraginta millia animarum a fide Christiana defecerunt, et desciscent indies prefer numerum, arbitrati id, quod reliquum vite superest, commodius pacatioribus temporibus transigere*).⁸

U razdoblju osmanskih osvajanja u 16. stoljeću prelasci pripadnika hrvatske elite u osmansku službu bili su, sudeći prema podacima u vrelima, rijetki, no nipošto nezabilježeni događaji. Nešto češće nailazimo na primjere privremene suradnje i priznavanja osmanske vlasti. Ivan Karlović, kasniji hrvatski ban i protuosmanski borac, privremeno je priznao osmansku vlast uz plaćanje harača 1506. i 1511. da bi zaštitio svoje posjede. Prema nekim izvorima, osmanska vojna pomoć omogućila mu je da zadrži utvrdu Mutnicu u sukobu sa suprotstavljenim hrvatskim velikašima u tom razdoblju.⁹ Velikaš Vuk Frankapan zatražio je 1540. od kralja Ferdinanda Habsburgovca dozvolu da privremeno sklopi mirovni sporazum s osmanskom stranom da bi zaštitio vlastite posjede.¹⁰ Podrškom osmanskom vazalu, ugarskom i slavonskom protukralju Ivanu Zapolji, dio slavonskoga i hrvatskoga plemstva našao se 1527. – 1538., barem teoretski, u savezništvu, pa i podložništvu prema osmanskoj strani. Dugogodišnji pristaša Ivana Zapolje – na njegovoj strani nalazio se između 1527. i 1535. – bio je i sam zagrebački biskup i slavonski ban Šimun Erdődy. Među velikaškim pristašama Ivana Zapolje iz međurječja u bliskosti s Osmanlijama vjerojatno je najdalje otišao titularni srpski despot Stjepan Berislavić, velikaš s područja Požeške županije. On se 1529. poklonio sultanu, koji mu je potvrdio posjede u međurječju, te se priklonio Zapolji. Zajedno s drugim Zapoljinim pristašama, poput Ivana Tahyja, napadao je gradove pristaša Ferdinanda Habsburgovca. Održavao je vezu s bosanskim sandžakbegom

⁷ Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, II, 304.

⁸ Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, II, 311. Ovaj broj preobraćenika zasigurno je pretjeran.

⁹ Dino Mujadžević, Redakcija, „Karlović, Ivan”, u: *Hrvatski biografski leksikon (mrežno izdanje)*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009., pristup ostvaren 27. 5. 2023., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=184>.

¹⁰ Ive Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo* (Zagreb: Golden marketing, 1998), 100.

Husrev-begom, od kojega je isposlovaio povratak nekih posjeda južno od Save. Husrev-beg je 1530. tražio od Stjepana da mu prepusti Kostajnicu, što je ovaj bio voljan učiniti, ali zbog pritiska ostalih plemića to nije napravio. Berislavić je osmanskim snagama davao slobodan prijelaz preko svojih posjeda, ali i dojava. Stjepan Berislavić još se jednom 1532. poklonio velikom veziru Ibrahim-paši kao sultanov vazal, a zatim je po njegovu nalogu opet napadao posjede Ferdinando-vih pristaša u međurječju. Prema jednom kršćanskom suvremeniku, Berislavić je prihvatio ono što se opisuje kao „turski”, tj. akindžijski način ratovanja te je bio nazivan izdajicom kršćanstva. Ipak, odbio je predati svoje gradove Husrev-begu i prijeći na islam, a prilikom boravka Husrev-bega 1535. u Brodu ubili su ga osmanski vojnici.¹¹ U razdoblju 1530. – 1540. postojali su istaknuti zagovornici plaćanja danka Osmanlijama među plemstvom na hrvatskom i slavonskom krajištu.¹² Spomenuto pismo Aleksija Turza iz 1536. govori o plemićima na području međurječja kojima je draži dogovor s osmanskom stranom nego ratovanje protiv njih (*Non desunt in illis partibus tam inter nobiles quam magnates, qui concordandum cum Thurcis ipsis arbitrantur potius, quam hoc modo sine ulla defensione pereundum*).¹³ Napomenimo da prisutnost osmanskih pristaša u međurječju nije promaknula ni osmanskoj historiografiji ovoga razdoblja. Osmanski polihistor Mustafa Ali (Muştafâ ‘Âli) u drugoj polovini 16. stoljeća prenosi vijest da su slavonski prvaci – uključujući bana i biskupa – 1532., prilikom povratka osmanske vojske preko međurječja s pohoda u Austriji iskazali pokornost samom sultanu.¹⁴ Pripadnici obitelji Zrinski, uključujući i čuvenoga protuosmanskog borca i bana Nikolu Zrinskog IV., plaćali su prije 1540. tribut Osmanlijama i dopuštali njihovim snagama prijelaz preko svojih posjeda u Pounju. Nikola Zrinski nastavio je, čini se, i poslije neki oblik sporazumijevanja s osmanskom stranom. U sažetku sultanskoga fermana poslanog bosanskom sandžakbegu u rujnu 1565. navodi se tvrdnja bosanskoga sandžakbega da mu je Nikola Zrinski IV. – tadašnji zapovjednik Prekodunavske granice – nakon osmanskoga osvajanja utvrde Krupe (danas Bosanska Krupa) u lipnju iste godine pisao: „Ta utvrda ne pripada nama. Činite što vam je volja” (*O kale bize tâbi değil, ne yaparsanız yapın*).¹⁵

¹¹ Marija Karbić, „Hrvatsko plemstvo u borbi protiv Osmanlija. Primjer obitelji Berislavića Grabarskih iz Slavonije”, *Povijesni prilozi* 25 (2006), br. 31: 82-84.

¹² Radoslav Lopašić, *Karlovac. Poviest i mjestopis grada i okolice* (Zagreb: Matica hrvatska, 1879), 9; Klaić, *Povjest Hrvata*, III-1, 135.

¹³ Vidi bilj. 7.

¹⁴ Muştafâ ‘Âli, *Künhü l-aḥbâr*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 05959, fol. 250a-251b. O prolasku osmanske vojske 1532. i haranju kroz Hrvatsku vidi: Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, 77.

¹⁵ Za informacije o sporazumima Zrinskih s osmanskom stranom vidi: „Zrinski”, u: *Hrvatska enciklopedija (mrežno izdanje)*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021, pristup ostvaren 9. 10. 2023., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67467> i Szabolcz Varga, *Studije iz povijesti Sigeta i obitelji Zrinskih u 16. stoljeću* (Szigetvár: Szigetvári Várbarátí Kör; Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola; Pécsi Egyháztörténeti Intézet, 2015), 10. Za navod iz osmanskih izvora vidi: *5 Numaralı Mühimme Defteri (973 / 1565-1566) < Özet ve İndeks >* (Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri

Većina izvora na kršćanskoj strani, osobito nakon stabilizacije habsburške vlasti u Hrvatskoj i Slavoniji, suradnju pripadnika plemstva s osmanskom stranom prikazuje s velikim zazorom i moralnom pokudom, a u slučaju Krste Svetačkog posebno je negativno odjeknulo što je predao vlastite gradove Osmanlijama. Biskup Šimun Erdődy u pismu kralju Ferdinandu od 3. studenog 1540. opisao je Krstu Svetačkog kao „najogavnijeg” zbog predaje vlastitih kaštela Osmanlijama (... *nefandissimus ille Christoforus Zemchey sese cum castris Turcis dedit*).¹⁶ Osim toga, izvori na kršćanskoj strani na hrvatskim područjima posebno osuđuju one rijetke pripadnike elite koji su otišli dalje od suradnje i službe Osmanskom Carstvu te prešli na islam. Damjan Klokočić, zapovjednik Ostrovice u dalmatinskom zaleđu, predao je Osmanlijama svoju utvrdu 1523. te je zajedno s obitelji prešao na islam. Pod novim imenom Mahmud uživao je nadarbinu srednje veličine (zeamet) i sudjelovao u daljnjim osmanskim pohodima i pridobivanju „okolnih plemenitih rodova”, a jedan od njegovih sinova bio je obnašao dužnost čašnegira na osmanskom dvoru.¹⁷ Mletački izvori navode hrvatske plemiće iz rodova Dobretića, Pavlačića i Perišotića kao konvertite na islam i organizatore napada na mletački teritorij.¹⁸ Prema jednom habsburškom izvještaju iz 1552., pripadnici obitelji Posedarski, Stjepan i Frane, prešavši na islam, služili su pod imenima Džafer i Kurt na osmanskom dvoru.¹⁹ U drugoj polovini 16. stoljeća odjeknuo je prelazak na islam Franje Filipovića, kanonika zagrebačke katedralne crkve, što je na kršćanskoj strani ostalo upamćeno kao posebno zazoran i neshvatljiv čin izdaje visokorangiranoga katoličkog svećenika. Naime, Filipović je, dopavši oko 1570. u osmansko zarobljeništvo u borbama kod Ivanića, odveden u unutrašnjost Osmanskoga Carstva te je, usprkos pokušajima crkvenih i habsburških velikodostojnika da ga se oslobodi, dobrovoljno prešao na islam i uzeo ime Mehmed. Prema kasnijem kazivanju Adama Baltazara Krčelića, Filipović se po prelasku na islam hvalio da će u roku od tri dana osvojiti Zagreb te je svojim poznavanjem prostora i obrane bio velika opasnost za obranu Slavonije. Krčelić naglašava da je tadašnji zagrebački biskup Juraj Drašković izopćio i spalio sve

Genel Müdürlüğü, 1994), 50. Citirani osmanskoturski fragment prenesen je iz ovoga djela te je zadržana izvorna transkripcija. Osmanskoturski citati doneseni su prema načelima modernizirane DMG transkripcije. Ešref Kovačević, *Muhimme defteri. Dokumenti o našim krajevima* (Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 1985), 78. Starija hrvatska historiografija optuživala je pak „njemačke” zapovjednike da su bili indiferentni i nisu željeli pomoći Krupi, u čijoj su neposrednoj blizini imali velike snage, vidi: Damir Stanić, *Bihać kao sjedište Bihačke kapetanije i slobodni kraljevski grad* (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 2020), 95-97.

¹⁶ Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, III, 28.

¹⁷ Fazileta Hafizović, „Različite refleksije osmanskog osvajanja srednjodalmatinskog zaleđa”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke* 20 (2013), br. 34: 109-112.

¹⁸ Stjepan Pavičić, „Starosjedilaštvo današnjeg hrvatskog naselja u srednjoj i sjevernoj Dalmaciji. Prilog k proučavanju porijekla Bunjevaca”, u: *Vlasi u starijoj hrvatskoj historiografiji*, ur. Ivan Mužić (Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, 2010), 74.

¹⁹ Stanić, „Ambivalentna lojalnost na Hrvatskoj krajini”, 135-136.

pokretnine koje je posjedovao i oduzeo mu sve nekretnine, davši mu obojiti kuću crnom bojom, te mu oduzeo vinograde.²⁰ Povodom Filipovićeve slučaja biskup Drašković prisjetio se u pismu kralju Maksimilijanu Krste Svetačkog, Ladislava Móróa, Franje Bebeka i njegova sina kao „izdajica” iz redova „velikih obitelji” s hrvatskoga i slavonskoga prostora, koji su počinili štetu pomažući Osmanlijama na račun kršćanske strane (... *proditores ... non rusticanae sed magnae familiae ... reipublicae christianae parum nocerunt et se ipsos turpiter perdiderunt*). Neuvjerljivo djeluje Klaićevo tumačenje da se na osnovi sljedeće rečenice ovoga pisma (... *et nihilominus nos omnes, quie eius ingenium novimus, nobis persuadere non possumus, quod ille diu inter illos paganos perseverare possit, etiam si magnus aliquis beghus efficiatur*) „može nagadjati, da se je poturčeni Krištofor dobio begovske časti”. Kao što ćemo vidjeti poslije u ovom radu, Krsto Svetački nije prešao na islam, a nije zabilježeno ni da je nazivan begom. Također, biskup Juraj Drašković, koji je 1540. imao 15 godina, teško da je mogao poznavati karakter Krste Svetačkog (*eius ingenium*), pa se može zaključiti da on ovdje zapravo govori o kanoniku Filipoviću („... a ipak, svi mi koji poznajemo njegov karakter, ne možemo se uvjeriti da on može dugo ostati među tim poganima, čak i ako postane velikim begom”).²¹ Vjerojatno ponukan tim izvorom, Vjekoslav Klaić na drugome mjestu navodi plemiće Krstu Svetačkog te ugarske plemiće s posjedima u međurječju Ladislava Móróa i Franju Bebeka kao primjere velikaša povezanih s hrvatskim krajevima koji su se u 16. stoljeću „poturčili”.²² Ipak, za razliku od Móróa, koji se preobratio na islam nakon što je pao u osmansko zarobljeništvo u sjevernoj Ugarskoj 1543., ni Bebek, istaknuti pristaša Ivana Zapolje koji je umro kao kršćanin na Zapoljiniu teritoriju u Transilvaniji, ni Krsto, kao što ćemo vidjeti, nisu prešli na islam.²³

Prelazak Svetačkih na osmansku stranu

Braća Krsto (II., spominje se od 1516.), Ivan (IX., umro 1531.), Mihael i Vuk s posjedima u Križevačkoj županiji bili su nakon 1520. među najistaknutijim pripadnicima obitelji Svetački, pri čemu posebno mjesto pripada Ivanu, koji je 1527.

²⁰ Baltazar Adam Krčelić, *Povijest stolne crkve zagrebačke* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 1994), 282-283. O Franji Filipoviću vidi: Pejo Čošković, „Filipović, Franjo”, u: *Hrvatski biografski leksikon (mrežno izdanje)*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998, pristup ostvaren 8. 6. 2023., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6011>; Elma Korić, *Životni put prvog beglerbega Bosne: Ferhad-paša Sokolović (1530. – 1590.)* (Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 2015), 90-92.

²¹ Klaić, „Plemići Svetački”, 58.

²² Klaić, *Povijest Hrvata*, III-1, 280.

²³ O Ladislavu Móróu vidi: Petar Seletković, „Stefan Štiljanović – od kaštelana do despota i sveca (prvi dio)”, *Scrinia Slavonica* 22 (2022): 15-21. O Franji Bebeku vidi: Florin Nicolae Ardelean, Neven Isailović, „From Croatia to Transylvania: War, Migration, and Adaptive Strategies in the Case of the Perušić Family (15th-17th Centuries)”, *Povijesni prilozi* 40 (2021), br. 60: 233.

zapovijedao obranom Bihaća, a 1528. obnašao dužnost slavonskoga podbana. Neposredno nakon Mohačke bitke 1526. svi Svetački nastupaju kao pristaše Ferdinanda Habsburgovca u Kraljevstvu Slavoniji, no 1529. Krsto, Mihajlo i Vuk prelaze na stranu osmanskoga saveznika Ivana Zapolje. Sljedeće godine Krsto je opet u redovima pristaša Ferdinanda Habsburgovca.²⁴ U razdoblju do uspostavljanja konačnoga primirja pristaša Habsburga i Zapolje početkom 1538. ubrzo su se i druga dva brata vratila habsburškoj strani, koja je prevladala u Hrvatskoj i Slavoniji, a Mihael je 1539. i 1540. čak obnašao dužnost podbana. Između 1530. i 1540. izvori javljaju o izloženosti obiteljskih posjeda Svetačkih pustošenjima pristaša Ivana Zapolje i samih Osmanlija, a habsburški je dvor višekratno Svetačkima obećavao naknadu stradalih dobara i isplatu neisplaćenih plaća, što su oni tražili.²⁵ Nakon osmanskoga osvajanja istočnoga i najvećega dijela središnjega međurječja 1536./1537., posjedi Svetačkih na području današnje zapadne Slavonije – gradovi Subocki Grad, Britvičevina, Novi – našli su se na izravnom osmanskome udaru te je hrvatski i slavonski Sabor u Dubravi odlučio dodatno utvrditi njihove gradove.²⁶ Jasenovac, još jedna utvrda Svetačkih na tom području, već se našla pod osmanskome vlašću 1537., no kaštelani preostalih utvrda Svetačkih početkom sljedeće godine uspjeli su je povratiti.²⁷ U izvještaju bana Tome Nádasdyja iz listopada 1539. ističe se da Krsto Svetački ni sam ne zna što učiniti sa svojim gradovima, tj. napustiti ih ili spaliti, primjećujući da bi drvene utvrde Britvičevinu i Oporovac mogao spaliti, ali od kamena izgrađene Subocku i Novsku ne može djelotvorno uništiti jer nema dovoljno ljudstva, pa bi ih Osmanlije mogli lako popraviti i obnoviti.²⁸

Čini se da su osmanska osvajanja u susjednoj Požeškoj županiji (1536. – 1537.), poraz Katzianerova pokušaja protuudara 1537. te velika mogućnost da izgube sve svoje posjede u sljedećem osmanskome naletu nagnali Svetačke na još jednu promjenu lojalnosti, ovoga puta znatno dalekosežniju. Sudeći prema dostupnim vrelima, orijentacija prema osmanskoj strani isprva se razvijala postupno uz istodobno zadržavanje, barem vanjske, lojalnosti habsburškoj strani, od koje Svetački nastavljaju tražiti potporu. Naime, izvori iz razdoblja između 1537. i 1540. proturječni su jer postoje vijesti o istodobnoj povezanosti Svetačkih s habsburškom, ali i osmanskome stranom, što upućuje na „sjedenje na dvije stolice”, odnosno na ambivalentnu lojalnost. Neobično je da izvori upućuju na to da su Svetački već od samoga početka imali komunikaciju sa samim osmanskim vrhom. U jednom pismu upućenom kralju Ferdinandu Habsburgovcu u siječnju 1537. tvrdi se da su

²⁴ Klaić, „Plemići Svetački”, 44, 48-51.

²⁵ Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, I, 382; II, 35-38, 117-118, 402-403; Klaić, „Plemići Svetački”, 52-53.

²⁶ Klaić, *Povjest Hrvata*, III-1, 114.

²⁷ Ive Mažuran, „Turska osvajanja u Slavoniji (1526. – 1552.)”, *Osječki zbornik* 6 (1958): 107.

²⁸ Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, 97.

Krsto Svetački i njegov brat Vuk bili primljeni kod osmanskoga sultana (... *Turcharum caesarem adisse ... apud ipsum caesarem paulo ante fuerit*) te da Vuk ima komunikaciju s nekim osmanskim odličnicima, moguće s Bali-begom Küçükom (... *sibi aditus et reditus ad Balibech bassam libere pateat*).²⁹ U veljači 1540. Ivan i Nikola Zrinski obavijestili su kralja Ferdinanda da je Krsto Svetački preko svojih posjeda propustio osmansku riječnu flotilu koja se povlačila nakon neuspješnoga pokušaja zauzeća Dubice, onemogućujući Zrinskima da ju razbiju.³⁰ Biskup Šimun Erdődy u već citiranom pismu kralju Ferdinandu od 3. studenog 1540., nedugo nakon odlaska Krste Svetačkog na osmansku stranu, požurio je naglasiti da je ovaj i prije toga Osmanlijama činio nemale usluge (... *nefandissimus ille Christoforus Zemchey sese cum castris Turcis dedit, tametsi anteaquam hostis non parum seuierit*).³¹ Ova vrela svjedoče ne samo o ambivalentnoj lojalnosti Krste Svetačkog nego i o tome da je habsburški dvor o njegovoj dvostrukoj igri bio obaviješten gotovo od samoga početka – početkom 1540. o njegovu šurovanju znalo se i u samoj Slavoniji – no nije se moglo ili željelo poduzeti ništa protiv njega. Krsto Svetački nastavio je dvostruku igru doslovno do pred sam prelazak Osmanlijama. U tom smislu zanimljivo je svjedočanstvo habsburškoga diplomata Jerolima Laskog (Hieronymus Łaski), koji je krajem kolovoza 1540. upoznao Krstu Svetačkog zatekavši se u okolici Zagreba na proputovanju za Carigrad. Svetački je, kako Łaski pripovijeda u pismu kralju Ferdinandu 31. kolovoza 1540., tražio savjet kako da nanese štete Osmanlijama, što Łaski tada nije odobravao (*Querebat ... si possit damna Turcis inferre, ego tamen illi prohibui*). Łaski je 10. rujna 1540. kralju Ferdinandu također pisao o informacijama koje je Krsti Svetačkom o zbivanjima u unutrašnjosti Osmanskoga Carstva prenio osmanski zarobljenik koji mu donio otkupninu.³² Još 12. rujna 1540. Krsto Svetački pisao je iz Zagreba Tomi Nádasdyju žaleći se na osmanska pustošenja i zazivajući njihov poraz. U pismu se opisuje da su martolozi, osmanske pomoćne čete, započeli harati po Kraljevstvu Slavoniji, pa se oko Ivanića nitko više ne usudi prenočiti izvan utvrđenja (*Martalossi in tantum coeperunt vastare regnum istud, quam iam pervenerunt usque Orbach in insula Ivanicensi; nemo audit extra fortalitium pernoscere...*). Svetački naglašava da se boji velikoga uništavanja na ugarskom području (*Timeo magnam stragem in Hungaria*). Štoviše, Svetački je Nádasdyja poticao da što prije udari na Osmanlije i protjera ih iz Osijeka (... *festinate expugnare Eszek*).³³

²⁹ Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, II, 321. Usprkos tim informacijama, u listopadu 1538. Krsti Svetačkom bila je obećana plaća za služenje u habsburškom konjaništvu, vidi: Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, II, 402. O Bali-begu Küçükku vidi: Dino Mujadžević, „Jahjapašić, obitelj”, u: *Hrvatski biografski leksikon (mrežno izdanje)*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005, pristup ostvaren 8. 6. 2023., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=123>.

³⁰ Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, II, 459-460.

³¹ Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, III, 28.

³² Gévy, *Urkunden und Actenstücke*, 92, 96.

³³ Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, III, 8.

Između sredine rujna i listopada 1540. Krsto Svetački ostavio se napokon ambivalentne lojalnosti i otvoreno priklonio Osmanskom Carstvu predavši mu svoje gradove. O njegovu prijelazu na osmansku stranu kralj Ferdinand znao je 18. listopada 1540.³⁴ Izvori habsburške strane govore o četiri predana grada Svetačkih, no o tome o kojim se gradovima točno radi nema izričitih podataka. Ive Mažuran pretpostavlja da je prešavši u osmansku službu Krsto Svetački predao Novsku, Britvičevinu, Subocku te možda Oporovinu. Umjesto ovoga zadnjega grada Vjekoslav Klaić predlagao je Jasenovac.³⁵ Habsburški poslanik na osmanskom dvoru Jerolim Laski zapisao je u svoj dnevnik za 20. studenog 1540. da je Krsto Svetački primljen u audijenciju kod sultana Sulejmana II., kojemu je predao četiri utvrde, a zauzvrat je dobio godišnji prihod od 600 florina (*Venit Christophorus Semchey ad Imperatorem, ut illi quator arces dederet, quem imperator ad se admisit, et stipendium annuatim sexcentos florenos inscripsit*). Čini se da je Svetački ostao neko vrijeme u Carigradu jer se Laski u izvještaju u travnju sljedeće godine žalio kralju Ferdinandu na optužbe koje je na osmanskom dvoru Krsto Svetački iznosio protiv njega.³⁶

Prelazak Krste Svetačkog u okrilje Osmanskoga Carstva omogućio je Osmanlijama prvi veći prodor na teritorij Kraljevstva Slavonije i otvorio vrata za daljnje prodore dolinom Save. Štoviše, može se reći da su dijelovi današnje zapadne Slavonije koji su na taj način došli pod osmansku vlast bili začetak budućega sandžaka Začasna/Pakrac. Činjenica da je Krsto Svetački u doba napuštanja habsburške strane bio priman na osmanskom dvoru kod samoga sultana nesumnjivo govori o tome koliko je njegova suradnja bila važna osmanskoj strani. Osim što je predao gradove koji su pomogli osmanskoj strani da uspostavi trajan mostobran na teritoriju Kraljevstva Slavonije, Krsto je mogao biti veoma koristan osmanskom vrhu zbog općenitih informacija o Slavoniji i habsburškoj strani. Zbog toga je nagrađen, kao što ćemo vidjeti u nastavku rada, relativno visokim državnim prihodima u formi zemeta, a omogućeno mu je i da posjeduje nekoliko većih imanja (čiftluka).³⁷

Valja naglasiti da Krsto Svetački nije bio sâm u prelasku na osmansku stranu. U tome ga je osim sina Stjepana, koji je 1563. uživao nadarbinu u istim selima u sandžaku Pakrac kao i njegov otac,³⁸ slijedio barem jedan od njegove braće. Prema Vjekoslavu Klaiću, o Vuku Svetačkom nema pouzdanih podataka nakon 1537. Uz tvrdnju da je preminuo negdje prije 1571., Klaić zaključuje: „Izvjestno je samo, da se nije poturčio, već da je ostao u svojoj kršćanskoj domovini.” Nije

³⁴ Klaić, „Plemići Svetački”, 58-59.

³⁵ Mažuran, „Turska osvajanja u Slavoniji”, 107; Klaić, „Plemići Svetački”, 58.

³⁶ Gévay, *Urkunden und Actenstücke*, 17, 139.

³⁷ O definiciji čiftluka vidi bilj. 44. O timarsko-spahijskom sustavu i nadarbinama vidi sljedeće poglavlje.

³⁸ Tapu Tahrir Defterleri (dalje: TT.d.) 348, fol. 13, 20.

međutim rekao na čemu je zasnovao tu tvrdnju. Približnu godinu smrti izveo je, po svemu sudeći, na osnovi podataka iz isprave koju je Zagrebačkom kapto-lu 1579. uputio namjesnik kralja Rudolfa II. u Ugarskoj, u kojoj se o Vuku Sve-tačkom govori kao o pokojniku (... *quondam Wolfgangi Zempchey*).³⁹ Međutim, jedna nedavno objavljena regesta isprave bana Nikole Zrinskog iz 1549. spomi-nje Ivana Gezthya – spomenutog kao stranku u sporu u dokumentu iz 1579. – kao nasljednika Vuka Svetačkog (... *Ioannem Gezthy ut successorem Wolfgangi Zempchey*), što bi impliciralo da je već bio umro ili da ga se smatralo mrtvim te godine,⁴⁰ a da se parnica razvlačila još desetljećima. Moguće objašnjenje zašto se Vuka Svetačkog smatralo mrtvim – ili barem pravno umrlim – na kršćanskoj strani možda se može naći u bilješki u osmanskome detaljnom popisnom defteru za Pakrački sandžak iz 1565. Ondje se Vuk Svetački navodi kao faktički posjed-nik zemljišta izvjesnoga Iva(ni)ša Erdejačkog (*Zemîn-i Erdeyaçki Ivaş der-yed-i İsvetaçqi Vuq*) u selu Lužan u nahiji Drenovci (danas Lužani).⁴¹ Po svemu sudeći, Vuk Svetački pridružio se bratu Krsti u prelasku na osmansku stranu te je do-bio u posjed rečeno zemljište. Osim već spomenutog pisma kralju Ferdinandu iz 1537., postoji bar još jedna indicija o povezanosti Vuka Svetačkog s Osmanlija-ma. Prema ugarskom kroničaru Nikoli Istvánffyju, službenik Vuka Svetačkog, Andrija Pilat, nagovorio je kmetove na predaju grada Velike 1544.⁴²

Drugi brat Krste Svetačkog, Mihael, koji je prethodno obnašao službe podbana i podžupana zagrebačkog, također se, vjerojatno neosnovano, povezuje s Osman-lijama. On se nakon 1550-ih ne spominje u izvorima kao živa osoba. Vjekoslav Klaić citira jednu darovnicu iz 1599. za posjed Bušinci u Križevačkoj županiji, koji je, prema darovnici, nekoć pripadao Mihaelu Svetačkom, „za kojeg se kaže da je prešao u odvratnu muhamedansku sektu i poturčio se” (*abominalem Moha-meticam sectam transiisse et Turca factus dicitur*).⁴³ Iako Klaić prihvaća taj poda-tak kao vjerodostojan, čini se da zbog nedostatka dodatnih potvrda ne bi trebalo isključiti mogućnost da je gotovo 60 godina nakon zbivanja iz 1540. netko po-miješao Mihaela s njegovim bratom Krstom ili pak Vukom. Kao što ćemo vidjeti, Krsto nikad nije prešao na islam, no njegovi potomci jesu, što je moglo potaknuti kasnije generacije da i Mihaelu pripisuju taj čin.

³⁹ Klaić, „Plemići Svetački”, 60-61.

⁴⁰ Maja Katušić, „Regesti isprava 16. stoljeća iz Arhiva Hrvatske akademije i umjetnosti. Četvrti dio: Isprave iz razdoblja 1546. – 1550.”, *Zbornik Odsjeka povijesnih i društvenih znanosti HAZU* 28 (2010): 221.

⁴¹ TT.d.355, fol. 47. Fazileta Hafizović prezime Vuka Svetačkog čita Isfetački i ne prepoznaje ga kao pripadnika plemićke obitelji Svetački (Hafizović, *Popisi Pakračkog sandžaka*, 89). Hrvatski oblik ime-na obitelji Svetački – iz kojega je očito izveden osmanskoturški zapis *İsvetaçqi* – zabilježen je primje-ricе 1527. u oblicima Swethachky i Schwegschaky, vidi: Klaić, „Plemići Svetački”, 48.

⁴² Nikola Istvánffy, *Regni Hungarici historia, post obitum gloriosissimi Matthiae Corvini regis...* (Köln: Apud Ioannem Wilhelmvm Friessem, 1685), 178.

⁴³ Klaić, „Plemići Svetački”, 59-60.

Status Svetačkih pod osmanskom vlašću

Najraniji izvor za povijest obitelji Svetački pod osmanskom vlašću je sumarni popis sandžaka Pakrac (*defter-i icmāl-i livā-i Pakriç*), koji se, kao i drugi osmanski popisi koji se rabe u ovom radu, čuva u Osmanskom arhivu Predsjedništva Republike Turske (prije poznatog i kao Osmanski arhiv Predsjedništva vlade Republike Turske) u fondu *Tapu tahrir defteri* (TT.d). Za razliku od nekih drugih sumarnih osmanskih popisa, ovaj defter uz popise izvora državnih prihoda u sklopu osmanskoga timarsko-spahijskog sustava donosi i popise uživatelja pojedinih nadarbina (hasova, zeameta i timara) na području sandžaka Pakrac. Na osnovi takva izvora moguće je povezati prihode od pojedinih sela i drugih zemljišnih posjeda s konkretnim uživateljima nadarbina. U ovom radu pod nadarbinama podrazumijevamo prihode koji su u sklopu osmanskoga timarsko-spahijskog sustava davani designiranim uživateljima, u pravilu pripadnicima vojne klase. Njima je osmanska država dodjeljivala naturalnu rentu od poljoprivrednih proizvoda i neke porezne prihode koje su plaćali posjednici manjih zemljišnih čestica (baština), ali i posjednici najčešće površinski većih imanja poznatih kao čiftluci⁴⁴ te posjednici drugih vrsta zemljišnih čestica poput mezri (opustjelo ili manje selo), zemina (zemljišta), vinograda, ribnjaka i livada. Ovi prihodi poznati su i pod osmanskoturskim terminom *dirlik*.⁴⁵ Uživatelji pojedinih nadarbina bili su u prvom redu sultan, tj. carska riznica, i mjesni sandžakbeg, na čije je hasove (tj. nadarbine najveće veličine) odlazila većina prihoda od naturalne rente i poreza pojedinoga sandžaka. Ostatak je, kao što je slučaj i u popisu sandžaka Pakrac iz 1563., pripadao uživateljima srednjih i manjih nadarbina, zeameta i timara. Iako u popisu često srećemo samo imena uživatelja, bez naznake o njihovu položaju, na osnovi postojećih podataka i analogije s drugim sandžacima možemo zaključiti da su zeameti uglavnom dodjeljivani višim vojnim zapovjednicima i drugim

⁴⁴ Ponekad se i za baštine u izvorima i literaturi upotrebljavao naziv čiftluk (tj. seljački čiftluk), no ovdje ćemo koristiti termin čiftluk u užem značenju. Posjednici čiftluka i baština mogli su biti i muslimani i nemuslimani, ali u 16. stoljeću u savsko-dravskom međurječju posjednici čiftluka uglavnom su muslimani, a baština nemuslimani.

⁴⁵ O osmanskome poreznom sustavu koji je financirao nadarbine u savsko-dravskom međurječju vidi: Nenad Moačanin, *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine* (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2001); Anđelko Vlašić, „Donji Andrijevc i okolna sela u osmanskome razdoblju (1526. – 1691.)”, u: *Donji Andrijevc: povijest i baština. Zbornik radova*, ur. Marijan Šabić (Slavonski Brod; Donji Andrijevc: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Općina Donji Andrijevc, 2021), 73-94. O ovoj temi na razini Osmanskoga Carstva i Bosanskoga ejaleta vidi: Fahd Kasumović, *Na periferiji svijeta islama. Osmanska poreska politika u Bosanskom ejaletu (1699-1839)* (Sarajevo: Orijentalni institut, 2021). Za recentnu raspravu i literaturu o pitanju agrarnih odnosa na području Bosanskoga ejaleta u 16. i 17. stoljeću vidi: Nenad Moačanin, *Turska Hrvatska* (Zagreb: Matica hrvatska, 1999); Fahd Kasumović, „Osmanska agrarna politika i nadmetanje za zemlju u Jugoistočnoj Europi”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke* 21 (2014), br. 35: 93-150.

istaknutim državnim službenicima, a timari pripadnicima konjice i čuvarima tvrđava (mustahfizima).⁴⁶

Među ostalim uživateljima, sumarni popis iz 1563. poimence navodi kao uživatelja zeameta u nahijama Drenovci i Bijela Stijena u sandžaku Pakrac nemuslimana Krištofora odnosno Krstu (*ze'āmet-i benām-i Krištofor zimmī*) te popis njegovih prihoda i njihov iznos u osmanskoj valuti akčama.⁴⁷ Prihod od prirodne rente i pripadajućih poreznih prihoda koji je Krsto dobivao 1563. ukupno je iznosio 20.000 akči, što je u literaturi upravo standardna donja granica za veličinu zeameta. Zanimljivo je da je ova svota znatno niža od svote od 600 ugarskih florina (oko 34.200-36.000 akči prema tečaju iz sredine 16. stoljeća), koju je, prema tvrđnji Jerolima Laskog, Krsto imao dobivati godišnje od sultana 1540.⁴⁸ Krstin zeamet u sandžaku Pakrac ističe se među ostalima jer je te godine bio jedini potpuni zeamet u sandžaku, a ostalih šest zeameta bili su bitno manji od propisane minimalne nominalne vrijednosti, varirajući između 1.876 i 13.608 akči prihoda. U sandžaku Pakrac veće su nadarbine od Krste imali samo uživatelji hasova, pakrački i kliški sandžakbegovi.⁴⁹ Budući da se radilo o području na kojem su se nalazili posjedi obitelji Svetački pod kršćanskom, ali i osmanskom vlašću, te da je ovdje riječ o relativno velikoj nadarbini koja je dodijeljena kršćaninu – što je bila rijetkost u 16. stoljeću⁵⁰ – nije moguće pomisliti ni na jednu drugu osobu osim na Krstu Svetačkog, za kojega kršćanski izvori tvrde da je bio toliko važan Osmanlijama da je bio primljen na osmanskom dvoru te mu je dodijeljen prihod (*stipendium*), dakle nadarbina u timarsko-spahijskom sustavu.⁵¹ Zaima (uživatelja zeameta) Svetačkog (*za'īm İsvetaçqi*) kao posjednika čiftluka u selu Brčin (danas Brčino) u nahiji Vrhovine, koji je nesumnjivo nemusliman jer plaća porez na uzgoj svinja (*bid'at-i hanāzīr*), spominje detaljni porezno-katastarski

⁴⁶ U Pakračkom sandžaku 1563. dio zeameta od 3.953 akće uživao je Husein sin Malkoč-bega, „kaptan rijeke Save” (*Hüsejin b. Malçoç, qapudan-i nehr-i Şava*), vidi: TT.d.348, fol. 12. Vidi i: Šabanović, „VIII. Slavonija”, 210-211.

⁴⁷ TT.d.348, fol. 13.

⁴⁸ O tvrđnji Laskog vidi bilj. 36. Za uobičajeni tečaj ugarskoga florina prema osmanskoj akči (1 florin = 57-60 akči) sredinom 16. stoljeća vidi: János Buza, „The exchange rates of the Hungarian and Turkish ducats in the mid-16th century”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 60 (2007), br. 1: 33-54, posebno 35-36.

⁴⁹ TT.d.348, fol. 10-13.

⁵⁰ Napomenimo da starija historiografija naglašava praktički nestanak kršćanskih uživatelja nadarbina u 16. stoljeću. Prema Ćinalciku, kršćanski timarnici i zaimi, uglavnom nekadašnji pripadnici vojnih snaga kršćanskih vazalnih država, bili su česti u 15. stoljeću u osmanskom dijelu Europe, no u 16. stoljeću postali su velika rijetkost („... what is more, in this century the existence of Christian timariots shocked the people and caused a special inquiry into their origin”). Vidi: Ćinalcık, „Ottoman Methods of Conquest”, 113-114. Prema mišljenju novije historiografije, ovi zaključci su pretjerani iako su krćanske nadarbine doista bile u velikoj manjini i rijeđe nego prijašnjim razdobljima. Vidi: bilj. 63.

⁵¹ Vidi bilj. 36.

popis (*defter-i mufaşşal*) za Požeški sandžak iz 1565.⁵² Još više nepobitnih dokaza o tome tko je zaim Svetački daje spomenuti detaljni porezno-katastarski popis za sandžak Pakrac iz 1565., u kojem se navodi nemusliman zaim Svetački (*İsvetaçqi zimmî za'ım*), odnosno Krištofor Svetački (*İsvetaçqi Kriştofor*) kao posjednik dvaju čiftluka u selima Gornja i Donja Orahovica u nahiji Drenovci (danas Oriovac).⁵³ Posjednici tih dvaju čiftluka i onoga u Brčinu – posjeda o čijoj veličini i unosnosti svjedoči činjenica da je davao najveće porezne prihode u Brodskom kadiluku 1565. – te Krištofor *zimmî* iz pakračkoga sumarnog popisa iz 1563. identični su, nema sumnje, s Krstom Svetačkim, slavonskim plemićem i prebjegom na osmansku stranu! Kako možemo pretpostaviti da je Krsto Svetački rođen oko 1500., godine 1565., kad se spominje u detaljnom porezno-katastarskom popisu sandžaka Pakrac kao živ, mogao je imati 65 ili više godina.⁵⁴ U to vrijeme bio je u osmanskoj službi već 25 godina, no dotad nije prešao na islam. Naposljetku, detaljni porezno-katastarski popis sandžaka Pakrac iz 1584., kad je Krsto već mrtav, o njemu govori kao o Krištoforu ili Svetačkom, bez spomena muslimanskoga imena,⁵⁵ pa s potpunom sigurnošću možemo zaključiti da nikad nije prešao na islam.

U sumarnom popisu iz 1563. zabilježen je kao spahija, tj. uživatelj timara, s prihodom od 3.000 akči i Krstin sin Stjepan (*timār-i İstipan b[in] Kriştofor*).⁵⁶ Kao što potvrđuje potpuno identičan popis, otac i sin dobivali su svoje nejednake prihode od potpuno istih sela i zemljišta u nahijama Drenovci i Bijela Stijena. Stjepanov timar bio je najmanji od sedam ostalih timara u nahiji Drenovci, pri čemu je najveći imao prihod od 7.090 akči.⁵⁷ Zeamet i timar Svetačkih iz 1563. najvećim su se dijelom sastojali od prihoda od sela Lužan te Gornja i Donja Orahovica. Potonja su dva sela pred sam kraj osmanske vlasti prema habsburškom popisu iz 1698. bila i nadarbina obitelji Svetačković,⁵⁸ nesumnjivo osmanske i muslimanske grane obitelji Svetački. Kao što ćemo vidjeti, ovi i drugi posjedi postali su nasljedna nadarbina potomaka Krste Svetačkog formalno najkasnije početkom 17. stoljeća, a neformalno i prije. Osim nadarbina, prihod obitelji bio je sve do kraja 17. stoljeća dopunjen čiftlucima i drugim zemljištima koje su posjedovali od vremena Krste.

⁵² TT.d.351, fol. 254-255.

⁵³ TT.d.355, fol. 48.

⁵⁴ Dokument koji ga 1516. prvi, koliko mi je poznato, spominje da je optužen za sudjelovanje u nasilnom činu protiv drugoga plemića, što upućuje na to da je tada bio mladić sposoban nositi oružje, od može se pretpostaviti, najmanje 15 godina. Vidi: Klaić, „Plemići Svetački”, 44.

⁵⁵ TT.d.612, fol. 46, 48.

⁵⁶ TT.d.348, fol. 20.

⁵⁷ TT.d.348, fol. 18-20.

⁵⁸ Ive Mažuran, *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine* (Osijek: JAZU, 1988), 187-191.

U detaljnom porezno-katastarskom popisu za sandžak Pakrac iz 1584., posljednjem takvu defteru kojim raspolažemo za ovaj sandžak, čiftluci koje je posjedovao Krsto 1565. – kao i jedan novi u selu Drenovci – zabilježeni su još uvijek na njegovo ime, no faktički posjednici su druge osobe. Jedna od njih je zaim Mustafa-beg, koji je opisan kao njegov sin. On je držao dva Krstina čiftluka, oba s istom bilješkom: „u ruci Svetačkog sada u ruci zaima Mustafe njegova sina” (*der-yed-i İsvetaçqi hâliyâ der-yed-i za’im Muştafâ veledes*).⁵⁹ Iz ovih podataka možemo izvesti nekoliko zaključaka. Kao što je rečeno, godine 1584. Krsto je bio mrtav te nije bio stvarni posjednik čiftluka koji su još uvijek glasili na njegovo ime. S velikom sigurnošću može se pretpostaviti da je njegov sin, spahija Stjepan, u međuvremenu prešao na islam uzevši ime Mustafa. Baš kao i Krsto, Stjepan/Mustafa bio je sada zaim, što, uz podatak da ga se naziva begom, svjedoči o tome da je ne izgubivši status koji je imao njegov otac vjerojatno napredovao na osmanskoj statusnoj ljestvici. Nemamo izravnih podataka, ali kako osobe za koje možemo pretpostaviti da su Mustafini potomci – više o tome poslije u radu – drže zeamet s istim selima i zemljištima te istim iznosom prihoda kao i Krsto Svetački, možemo zaključiti da je i Mustafa gotovo sigurno uživao isti zeamet kao i Krsto. Za razliku od učestaloga nasljeđivanja pripadnosti vojničkoj klasi (*asker*), nasljeđivanje nadarbina u 16. stoljeću u Osmanskom Carstvu nije bilo uobičajeno, no katkad se događalo da upravo sin preuzme nadarbinu koju je uživao njegov otac.⁶⁰ Što se tiče naslova bega, tu su titulu u drugoj polovini 16. stoljeća najčešće nosile osobe koje jesu ili su bile na dužnosti sandžakbega, upravitelja sandžaka. Detaljni porezno-katastarski popis iz 1584. ne naziva Mustafa-bega sandžakbegom, niti spominje nekoga drugog kao sandžakbega u sandžaku Pakrac u to vrijeme. Regesta carskih fermama (*mühimme defteri*) nastalih između 1583. i 1590. otkrivaju da se na toj dužnosti nalazio izvjesni Mustafa, odnosno Mustafa-beg.⁶¹ Ipak, po svemu sudeći, to nije bio Mustafa sin Krste Svetačkog,⁶² pa zasad možemo pretpostaviti da je titulu bega nosio zbog obnašanja dužnosti sandžakbega u nekom drugom sandžaku ili pak neke druge visoke dužnosti, no nije nemoguće da je tako nazivan jer je pripadao lokalno utjecajnoj obitelji.

Iako starija historiografija naglašava da su kršćani spahije praktički nestali nakon prvih desetljeća 16. stoljeća, novija istraživanja upućuju na to da se i u kasnijim desetljećima diljem Osmanskoga Carstva moglo naići na uživatelje timara

⁵⁹ TT.d.612, fol. 46, 48.

⁶⁰ O nasljeđivanju statusa uživatelja timara u 16. stoljeću vidi: Linda Darling, „Historicizing the Ottoman Timar System: Identities of Timar-Holders, Fourteenth to Seventeenth Centuries”, *Turkish Historical Review* 8 (2017): 145-173. O sinovima kao uživateljima očevih timara vidi: Bernard Lewis, „Ottoman Land Tenure and Taxation in Syria”, *Studia Islamica* (1979): 109-124.

⁶¹ İbnülemin Askeriye (dalje: İE.AS.) 2, 25; Bab-ı Asafî Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (dalje: A.DVNS.MHM.d.) 55, 61, 65.

⁶² Jedna carska naredba iz 1583. određuje da se Mustafi, koji dolazi iz Soluna, dodijeli sandžak Pakrac, vidi: A.DVNS.MHM.d.48, naredba 1019.

kršćanske vjere.⁶³ Tako i osmanska vrela za savsko-dravsko međurječje iz sredine 16. stoljeća ukazuju na prisutnost kršćana među uživateljima nadarbina.⁶⁴ Ovakva se situacija vjerojatno može dodatno objasniti činjenicom da je međurječje bilo recentna osmanska stečevina, pa je ondje prisutnost kršćanskih uživatelja nadarbina bila posljedica osmanske taktike privlačenja pripadnika kršćana iz redova vojne klase – pa i kršćanske elite, kao što pokazuje slučaj Svetačkih – odnosno stabilizacije vlasti netom po osvajanju. Kad je razdoblje prilagodbe prošlo, islamizacija je uzela maha, pa je nakon 1560-ih u međurječju sve teže ili nemoguće pronaći kršćane zaima i timarnike. Stariji, poput Krste Svetačkog, umiru, a njihovi potomci nasljeđuju njihov status, pa i napreduju na hijerarhijskoj ljestvici, postajući pritom muslimani. Mogućnosti napredovanja u osmanskoj vojno-upravnoj hijerarhiji, čiji su viši ešaloni bili otvoreni samo za muslimane, a u slučaju druge generacije i zadržavanje očeva statusa, bez sumnje su poticali prelazak na islam, kao što vidimo u slučaju Stjepana/Mustafe.

Institucija odžakluka – nadarbina koja se nasljeđuje unutar obitelji – postaje uobičajena u prvoj polovini 17. stoljeća na području Bosanskoga ejaleta, premda se *de facto* nasljeđivanje nadarbina može, kao što je rečeno, u nešto manjem obimu susresti i prije u Osmanskom Carstvu.⁶⁵ Podaci iz *rūznāmçe* deftera – dnevnika promjena uživatelja nadarbina – i drugih izvora poput sumarnih deftera i habsburških popisa detaljno svjedoče o procesu nasljeđivanja unutar obitelji potomaka Krste Svetačkog, pri čemu jezgru obiteljskih nadarbina čine ista sela i zemljišni posjedi koje su 1563. uživali otac i sin Svetački. Sve do kraja osmanske vlasti krajem 17. stoljeća najčešće nailazimo na jednu veću nadarbinu – uglavnom nazivanu zeametom, no ponekad i timarom – koja je imala prihod između 13.900 i 20.000 akči. Uz nju bi često istovremeno postojala jedna manja nadarbina, tj. timar s prihodom koji je najčešće varirao između 3.000 i 6.000 akči.

Ključne podatke o nastanku odžakluka Svetačkih donosi *rūznāmçe* defter iz 1588./1589. Ovaj izvor govori o tome da su četiri timara (od kojih su tri imala

⁶³ Za mišljenje starijih autora vidi: İnalçık, „Ottoman Methods of Conquest”, 113-116; Sućeska, *Osnovni rezultati poslijeratne bosanskohercegovačke historiografije*, 39. O novim spoznajama o kršćanima timarnicima u 16. stoljeću vidi: Linda Darling, „Nasihattameler, İcmal Defterleri, and the Timar-Holding Ottoman Elite in the Late Sixteenth Century”, *The Journal of Ottoman Studies* 43 (2014): 203.

⁶⁴ Godine 1563. u sandžaku Pakrac od ukupno 30 timarnika dvojica su kršćani, a od sedmorice zaima samo jedan. Osim Krste i Stjepana Svetačkih, nailazimo na izvjesnoga Jurja Katića, koji posjeduje najveći timar u sandžaku: TT.d.348, fol. 11-20. I. U sandžaku Požega 1565. nalazimo na spahije Pavla i Ivaniša kao posjednike mezri (TT.d.351, fol. 310, 379), a kako ova vrsta izvora ne bilježi sistematski uživatelje nadarbina, moguće je da ih je bilo još.

⁶⁵ O razvoju odžakluk timara na području ejaleta Bosna vidi: Nedim Filipović, „Odžakluk timari u Bosni i Hercegovini”, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 5 (1955): 251-274; Nenad Moačanin, „Nastanak muslimanskog plemstva u Bosni i Hercegovini: zanemareni aspekti”, *Rad Razreda za društvene znanosti HAZU* 52 = 529 (2017): 76-77, 79-80. O istom pitanju općenito u Osmanskom Carstvu vidi: Pál Fodor, *The Business of State* (Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 2018), 305-331.

vrijednost od po 4.000 akči) – svaki sastavljen od prihoda sela i zemljišta koje su uživali Krsto i njegov sin Stjepan 1563. (uz sela Dragalić i Berakovce/Bratovce te mezre Domošević i Sveti Demetrije) – stekli Mehmed sin Mustafe (*timār-i Meḥmed veled-i Muṣṭafā*), Ali sin Mustafe (*timār-i 'Alī veled-i Muṣṭafā*), Ahmed sin Mustafe (*timār-i Aḥmed veled-i Muṣṭafā*) i Kalender sin Mustafe (*timār-i Qalender veled-i Muṣṭafā*). Mustafa se na jednome mjestu opisuje kao zaim (*ze'āmete mutaṣṣarif*). Ovi prihodi pripadali su prije njih neko vrijeme izvjesnom Džaferu (*an taḥvīl-i Cafer el-fāriḡ*), za kojega nema indicija da je pripadao obitelji Svetački, dok za spomenutu četvoricu možemo zaključiti da su braća, sinovi Krstina sina Mustafe.⁶⁶ Ovakav slijed titulara nadarbina ne bi trebao iznenaditi jer nasljeđivanje nadarbina u Bosanskom ejaletu u razdoblju prije bitke kod Siska 1593. zasigurno nije postojalo kao pravilo, a ova praksa općenito se ustalila možda tek početkom 17. stoljeća. Bilješka iz *rūznāmçe* deftera iz 1591./1592. registrirala je da je timar u nahijama Drenovci i Bijela Stijena – sastavljen od sela i zemljišta koja se spominju 1588. kao nadarbine Svetačkih – prešao na uživanje Ibrahimu nakon njegova umrloga oca Mustafe (*timār-i İbrāhīm 'an taḥvīl-i Muṣṭafā pedereṣ el-müteveffā*). Godine 1593. timar u iznosu od 6.000 akči koji se sastojao od istih sela i zemljišta prešao je od Ibrahima Kalenderu sinu Mustafinu.⁶⁷ Na osnovi tih podataka može se s velikom vjerojatnošću pretpostaviti da je Ibrahimov otac Mustafa, koji 1593. više nije bio živ, istovjetan s Mustafom Kalenderovim ocem, odnosno Mustafa-begom, sin Krste Svetačkog.

Još jedan sumarni popis sandžaka Pakrac, onaj iz 1616./1617., daje nam nove podatke o trećoj generaciji obitelji Svetački u osmanskoj službi. Taj popis kao uživatelje jednoga nepotpunog zeameta (13.900 akči) i jednoga timara (6.000 akči) navodi Mehmeda sina Mustafe (*ze'āmet-i benām-i Meḥmed b. Muṣṭafā*) i Kalendera sina Mustafe (*timār-i Qalender veled-i Muṣṭafā*).⁶⁸ Prema jednom zapadnom izvoru, jedan pripadnik obitelji Svetački (*Sbetazki*) bio je na dužnosti sanžakbega sandžaka Pakrac do smrti 1623.,⁶⁹ no ne možemo biti potpuno sigurni o kome se iz generacije unuka Krste Svetačkog radi. Zasad argumenti upućuju na Mehmeda sina Mustafe, koji je 1616./1617. uživao zeamet, što upućuje na to da je bio najstaknutiji pripadnik obitelji. Prema bilješci iz *rūznāmçe* deftera, godine 1627./1628. Ali je dobio od braće Kalendera i Ahmeda obiteljski zeamet (*ze'āmet-i benām-i 'Alī 'an taḥvīl-i Qalender ve Aḥmed biraderān el-fāriḡān*) u iznosu od 20.000 akči,⁷⁰ koji je njima mogao biti prepušten upravo nakon Mehmedove pretpostavljene smrti 1623. Na osnovi prethodno iznesenih podataka možemo

⁶⁶ Timar Zeamet (Ruznamçe) Defterleri (dalje: DFE.RZ.d.) 111, fol. 13-16.

⁶⁷ DFE.RZ.d.139, fol. 591-592; DFE.RZ.d.148, fol. 953.

⁶⁸ TT.d.728, fol. 472-473.

⁶⁹ Radoslav Lopašić, *Spomenici hrvatske Krajine, II: Od godine 1610. do 1693* (Zagreb: JAZU, 1885), 119.

⁷⁰ DFE.RZ.d.389, fol. 651.

s velikom sigurnošću pretpostaviti da je ovdje riječ o trojici braće, Mustafinim sinovima, koji se spominju već 1588. Ovdje spomenuti Mustafin sin Ahmed je pak najvjerojatnije onaj isti Ahmed koji je 1634./1635. (?) stekao obiteljski timar u vrijednosti od 6.000 akči. Taj se timar dijelom sastojao od prihoda koje je prije uživao Ibrahim (*timār-i Aḥmed ‘an taḥvīl-i ḥōd ve İbrāhīm el-fāriḡ*),⁷¹ koji se u obrazloženju odluke opisuje kao sin Mustafe (*Muṣtafā oḡl*). Riječ je očito o istom Ibrahimu sinu Mustafe koji se spominje u 1590-ima.

Rodbinski odnosi potomaka Krste Svetačkog i slijed nasljeđivanja mogu se sve teže pratiti u *rūznāmçe* defterima od 1630-ih. Obiteljski timar u iznosu od 13.900 akči prešao je 1632./1633. s Alija na Derviša (*timār-i Dervīṣ an taḥvīl-i ‘Alī el-fāriḡ*), no o njihovu rodbinskom odnosu za sada ne znamo ništa.⁷² Aliju je otprilike u tom razdoblju opet dodijeljen timar [*sic!*] u iznosu od 20.000 akči, što je svota koja je nekoć odgovarala prihodima obiteljskoga zeameta (*timār-i ‘Alī an taḥvīl-i ḥōd*).⁷³ Godine 1649./1650. (?) obiteljski timar – ovoga puta u iznosu od 3.000 akči – dobiva od umrloga Redžepa spomenuti Derviš (*timār-i Dervīṣ ‘an taḥvīl-i Receb el-müteveffā*).⁷⁴ Osim toga, zabilježeno je da je obiteljski zeamet u iznosu od 20.000 akči nakon smrti prethodnoga uživatelja Derviša predan na uživanje Osmanu sinu Alija (*ze‘āmet-i benām-i Osmān veled-i ‘Alī ‘an taḥvīl-i Dervīṣ el-müteveffā*), a nakon njega Hasanu (*ze‘āmet-i benām-i Hasan ‘an taḥvīl-i Osmān bin ‘Alī...*).⁷⁵ Mustafa sin Ahmeda, koji je 1672./1673. dobio obiteljski timar od 6.000 akči nakon smrti svojega oca (*timār-i Muṣtafā veled-i Aḥmed ‘an taḥvīl-i pedereṣ el-müteveffā*),⁷⁶ trebao bi, po svoj prilici, biti istovjetan s alajbegom Mustafa-agom Svetačkovićem, o kojem se govori u pismima Luke Ibrišimovića iz 1691. kao potencijalnom preobraćeniku na kršćanstvo, a 1719. spominje se u Banjoj Luci kao topčaga Mustafa-beg Svetačković.⁷⁷ Malo je vjerojatno, no ne i nemoguće, da je njegov otac Ahmed istovjetan s Ahmedom sinom Mustafe koji se spominje već 1588. Obiteljski timar u iznosu od 6.000 akči dobio je 1674./1675. na uživanje Ibrahim, pri čemu mu je prepušten i dio nadarbine njegova brata Mehmeda (*timār-i İbrāhīm ‘an taḥvīl-i ḥōd ve Meḥemmed birādereṣ*).⁷⁸ Prema posljednjim trenutno raspoloživim osmanskim arhivskim podacima, obiteljski timar [*sic!*] iznosa 20.000 akči bio je oko 1683. predan na uživanje Mehmedu

⁷¹ DFE.RZ.d.542, fol. 495.

⁷² DFE.RZ.d.520, fol. 243.

⁷³ DFE.RZ.d.467, fol. 333.

⁷⁴ DFE.RZ.d.630, fol. 248.

⁷⁵ DFE.RZ.d.599, fol. 490; DFE.RZ.d.671, fol. 331.

⁷⁶ DFE.RZ.d.786, fol. 415.

⁷⁷ Klaić, „Plemići Svetački”, 65-66; Lejla Nakaš, *Jezik i grafija krajišničkih pisama* (Sarajevo: Slavistički komitet, 2010), 327.

⁷⁸ DFE.RZ.d.845, fol. 183.

(*timār-i Mehemmed 'an tahvīl-i hod.*),⁷⁹ koji je možda identičan s istoimenim spomenutim Ibrahimovim bratom. I pri ovom zadnjem spominjanju obiteljske nadarbine dan je popis sela i zemljišta prihodi kojih ju financiraju, a koji je praktički istovjetan onom iz 1588. i 1616./1617.

Izvori s kraja 17. i početka 18. stoljeća upućuju na to da je prijašnje obiteljsko prezime Svetački preoblikovano u Svetačković. U zapadnim izvorima vezanim uz alajbega Mustafu Svetačkovića i habsburškim popisima iz 1698. i 1702. nailazimo na različite latinične grafije pisanja obiteljskoga prezimena (*Czvetakovics, Szvetakovics, Zvetakovich, Czvetachkovich, Szvetackovich, Svetaczovicz, Svetechkovich, Svetachkovich*)⁸⁰, a u nekim izvorima nailazimo i na ćirilski (*Светачковух*)⁸¹ te osmanskoturski oblik *İsvetaçgezāde*.⁸² Ovaj posljednji izravno upućuje na ranije osmanskoturske zapise obiteljskoga imena (*İsvetaççi*) koje je dopunjeno sufiksom *-zāde* u značenju sina ili potomka. Postosmanski popisi iz 1698. i 1702. posljednji su izvori koji govore o Svetačkima/Svetačkovićima kao osmanskim uživateljima nadarbina na prostoru današnje Slavonije. Ovi izvori nastali su prema sjećanju stanovnika sela o davanjima koja su imali u osmansko doba. U velikoj većini slučajeva nailazimo na spomen Svetačkovića – jednoga ili možda više njih – uz čije se prezime spominje obiteljska nadarbina u Oriovcu (*Orahoviczensis, Orahoviczae degens, Allaibegh in Orahovac degens, Szpahia in Orahovach degens*), koja je po svemu sudeći za obitelj bila najvažnija, a ondje se vjerojatno nalazilo i svojevršno obiteljsko sjedište.⁸³ Popis iz 1702. u selu Kričkama spominje kao zadnjega spahiju Ahmeda Orahovičkog (tj. Oriovačkog; *Orahoviczensis Ahmet*). Budući da popis iz 1698. kao spahiju u istom selu navodi alajbega Svetačkog (*Czvetachkovich erat Allaibegh in Orahovac degens*), možemo zaključiti da je Ahmed također Svetačković, i uz spomenutoga alajbega Mustafu još jedan imenom poznati pripadnik obitelji s titulom alajbega. Samo se jednom u popisu iz 1702. spominje i izvjesni spahija Svetačković iz Kobaša (*Kobacziensis*).⁸⁴ Neosnovane su Klaićeve tvrdnje da je jedna grana Svetačkih prebivala u gradu Orahovici u Podravini.

⁷⁹ DFE.RZ.d.837, fol. 267. Iz nekog razloga u ovom se dokumentu ta nadarbina umjesto zeametom naziva timarom.

⁸⁰ Mažuran, *Popis naselja i stanovništva*, 189, 191, 509, 536-537; Tadija Smičiklas, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije*, II (Zagreb: JAZU, 1891), 212, 260, 264.

⁸¹ Franjo Rački, „Dopisi između krajiških turskih i hrvatskih častnika”, *Starine JAZU* 12 (1880): 38.

⁸² Nakaš, *Jezik i grafija krajišničkih pisama*, 327.

⁸³ Na području Oriovca zabilježen je toponim Begluk, vidi: „Povijest općine Oriovac”, Općina Oriovac, pristup ostvaren 15. 7. 2023., www.oriovac.hr. Begluk osim begovskoga imanja ima značenje „sjedište, konak, čardak bega”, vidi: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpsko-hrvatskom jeziku* (Sarajevo: Svjetlost, 1966), 129.

⁸⁴ Mažuran, *Popis naselja i stanovništva*, 189, 191, 509, 536-537; Smičiklas, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije*, II, 212, 260-261, 264.

Ovdje se radi o Gornjoj i Donjoj Orahovici, odnosno Oriovcu, poznatom i u nekim starijim izvorima kao Orihovcu.⁸⁵

Nadarbine i posjedi Svetačkih

Na području Bosanskoga ejaleta i osmanskoga međurječja u praksi relativno često nailazimo na situaciju da su pojedini uživatelji nadarbina istovremeno bili posjednici čifluka te drugih vrsta zemljišnih posjeda (tj. imali su tapiju, ispravu o pravu posjedovanja, nad njima), što ih je dovodilo u položaj da plaćaju poreze drugim uživateljima nadarbina baš kao i ostali posjednici zemlje iz redova nevoiničkoga sloja (raje). U nešto rjeđim slučajevima nailazimo na primjere da su uživatelji dobivali nadarbine koje su uključivale njihove vlastite posjede, čime su u praksi na njima bili oslobođeni od obveza prema timarsko-spahijskom sustavu.⁸⁶ U slučaju Svetačkih/Svetačkovića, kao što ćemo vidjeti u nastavku poglavlja, nailazimo na niz nadarbina koje uključuju i posjede koje drže sami uživatelji nadarbina ili drugi pripadnici obitelji ili su općenito označeni kao posjed obitelj. Takav aranžman bio je nesumnjivo veoma povoljan za one Svetačke/Svetačkoviće koji su istodobno figurirali kao uživatelji nadarbine i posjeda na istoj zemlji.

Kao što je spomenuto, popis izvora prihoda za zeamet i timar Svetačkih iz sumarnoga popisa iz 1563. uz neke je dopune prenesen i u sumarni popis iz 1616./1617.⁸⁷ Slične ili istovjetne popisne izvore prihoda nalazimo i u *rūznāmçe* defterima za zeamete i timare s kraja 16. i iz 17. stoljeća koji su spomenuti u ovom radu.⁸⁸ Riječ je o zemljišnim posjedima koji su činili odžakluk Svetačkih/Svetačkovića, o čemu su argumenti izneseni u prethodnom poglavlju. Neke podatke o nadarbinama obitelji koji se dijelom poklapaju s onima iz osmanskih izvora možemo pronaći i u habsburškim popisima međurječja iz 1698. i 1702.⁸⁹ Lokaliteti koji nisu popisani na sumarnom popisu iz 1563., prvom koji bilježi podatke o nadarbinama Svetačkih, označeni su zvjezdicom (*).

⁸⁵ Klaić, „Plemići Svetački”, 64. Oriovac kao Orihovac (*Orihovacz*) spominje primjerice habsburški popis iz 1698., vidi: Mažuran, *Popis naselja i stanovništva*, 187.

⁸⁶ U osmanskoj Bosni još se od sredine 16. stoljeća pojavljuju tzv. *hāṣṣa*-čifluci, doslovno „posebna” imanja. To su bili čifluci koje su uživatelji nadarbina samostalno obrađivali ili davali u zakup, a uživatelj nadarbine ne bi davao davanja uobičajena u timarsko-spahijskom sustavu. Istodobno su u Bosni postojali i čifluci pojedinih timarnika koji su bili navedeni kao dio njihove nadarbine, a nisu bili označeni kao *hāṣṣa* zemljišta, baš kao što je bio slučaj s čiflucima Svetačkih unutar njihovih nadarbina. Vidi: Kasumović, „Osmanska agrarna politika”, 100, 127-128.

⁸⁷ TT.d.348, fol. 13, 20; TT.d.728, fol. 472-473.

⁸⁸ Za potrebe ovoga poglavlja služili smo se *rūznāmçe* defterom iz 1683./1684. (DFE.RZ.d.845, fol. 183).

⁸⁹ Mažuran, *Popis naselja i stanovništva*, 189, 191, 509, 536-537; Smičiklas, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije*, II, 212, 259-261, 264.

- Selo Lužan (*qarye-i Luzan*; nahija Drenovci): naturalna renta i drugi porezi (osim, kao što je naznačeno, filurije) iz ovoga sela bili su najveći izvor prihoda za nadarbine Svetačkih/Svetačkovića: 12.583 (1563.) odnosno 12.500 akči (1616./1617. i 1683./1684.). Selu je prema popisu iz 1698. posljednji osmanski spahija bio pripadnik obitelji Svetačković. Prema detaljnom porezno-katastarskom popisu iz 1565., u ovom je selu bio čifluk koji se nalazio u djelomičnom posjedu Vuka Svetačkog, brata Krste, zatim ga je držao sam Krsto, a 1584. bio je u posjedu njegova sina Mustafa-bega.⁹⁰ Godine 1616./1617. i 1683./1684. ovaj se čifluk ne spominje. Naselje se danas naziva Lužani.
- Sela Donja i Gornja Orahovica, zajedničkim imenom Orahovac (*qarye-i Dolna ve Gorna Orahovice nām-i diger Orahovaç*; nahija Drenovci): drugi po iznosu izvor prihoda za obiteljsku nadarbinu dolazio je iz ovoga sela: 7.393 (1563.) odnosno 6.800 (1616./1617.) i 8.000 akči godišnje (1683./1684.). Kao nadarbinu obitelji spominje ga poslijeosmanski popis iz 1698., a ovo mjesto možda je bilo i svojevrsno sjedište znatnoga dijela obitelji, o čemu svjedoči i pridjevak „orahovički” koji se spominje u habsburškim popisima i nekim drugim zapadnim izvorima uz prezime Svetačković. U ovom je selu 1563., kao i 1616./1617. i 1683./1684., zabilježen čifluk Svetačkih (*çiftlik-i İsvetaçqi*). Prema detaljnom porezno-katastarskom popisu iz 1584., osim spomenutoga čifluka Svetačkih ondje je postojao još jedan čifluk, koji se prije toga neko vrijeme nalazio u posjedu Krste Svetačkog.⁹¹ Naselje se danas naziva Oriovac.
- Selo Drenovac (*Drenovçi*; nahija Bijela Stijena): čifluk od 446 akči u ovom selu koji je bio u posjedu samoga Krste spominje se 1563. kao izvor prihoda i njegova zeameta i timara njegova sina (*çiftlik der-qarye-i Drenovçi ... der-taşarruf-i Kriştofor*). Godine 1616./1617. i 1683./1684. spominje se kao izvor prihoda nadarbine selo Drenovac s čiflukom Svetačkih s čak 1.170 akči prihoda, uključujući filuriju te posebno čifluk u selu Drenovac s 450 akči drugih prihoda. Naselje je vjerojatno istovjetno s Drinovcem iz habsburškoga popisa 1698., odnosno današnjim Brodskim Drenovcem.
- Selo Berakovci?/Bratovci?* (*B(e)ratovaç*; nahija Bijela Stijena): 1616./1617. i 1683./1684. prihod od ovoga lokaliteta, koji je uključivao filuriju, iznosio je 650 akči. Ovdje se također nalazio čifluk Svetačkih.
- Selo Dragalić* (*Drğaliç*; nahija Bijela Stijena): 1616./1617. i 1683./1684. prihod od ovoga lokaliteta iznosio je 650 akči. Ovdje se također nalazio čifluk Svetačkih. Naselje je istovjetno s današnjim Dragalićem.

⁹⁰ TT.d.355, fol. 47; TT.d.612, fol. 46.

⁹¹ TT.d.612, fol. 48.

- Ribnjak u jezeru Strunica? (*İstruniçe*; nahija Bijela Stijena): ovaj lokalitet davao je nadarbini prihod isprva od visokih 800 (1563.), a poslije je pao na 90 (1616./1617.) i 10 akči (1683./1684.).
- Mezra Domošević?* (*Domoševik*; nahija Bijela Stijena): 1616./1617. prihod od ovoga lokaliteta iznosio je 185, a 1683./1684. čak 1.850 akči.
- Mezra Sveti Demetrije i „urušena crkva” (*İsveti Demetre ve ħarābe kilise*)* (nahija Bijela Stijena): 1616./1617. i 1683./1684. prihod od ovoga lokaliteta iznosio je 180 akči. Mezra Sveti Demetrije i „urušena crkva” bila je dio nadarbine te u tapijskom posjedu Svetačkih još od 1564. Kao njihov posjed spominje se 1616./1617. Crkva sv. Demetrija nalazila se 1698. u Drinovcu; danas je to Brodski Drenovac. U drugoj polovini 15. stoljeća Stjepan Svetački imao je posjed *Zenth-Demeter (ecclesia b. Demetrii in Zenche)*.⁹²
- Mezra Rozašnik (*Rozašniq*; nahija Bijela Stijena): ova mezra davala je prihod od 120 akči (1563., 1616./1617. i 1683./1684.). Ovaj je lokalitet možda istovjetan s naseljem Roždanik, danas u sastavu Grada Novske. Krajem 15. stoljeća Juraj Kaštelanović, vlastelin Sirača i susjed plemića Jurja i Stjepana Svetačkih, posjedovao je posjed imenom *Rosechnyk*.⁹³
- Mezra Opatovina (*Opatovina*; nahija Bijela Stijena): ova mezra davala je prihod od 120 akči (1563., 1616./1617. i 1683./1684.).
- Mezra Sveča (*(İ)sveča*; nahija Bijela Stijena): ova mezra davala je prihod od 80 (1563.) odnosno 85 akči (1616./1617. i 1683./1684.). Ovaj lokalitet možda je povezan s inačicama imena srednjovjekovnoga distrikta *Zenthe, Zenc-he, Zempche, Sempthe* i sl. (hrv. Svetačje) u Križevačkoj županiji, po kojem su Svetački/Svetačkovići dobili ime, odnosno pridjevak „od Svetačja”.
- Sela Kričke (*Krichke*), Raić (*Raicz*), Subocka i Lipik (*Szubochka et Verniaczy*) u sandžaku Pakrac te Brestovac (*Bresztovach*) i Dolac (*Dollach*) u sandžaku Požega*: godine 1698. i 1702. kao njihovi spahije u osmansko doba navode se pripadnici obitelji Svetačković, odnosno Ahmed „orahovički”. Selo Subocka jugozapadno od Pakraca, o kojem je ovdje po svemu sudeći riječ, nije istovjetno s gradom Subockom (utvrdom Subocki Grad) sjeverozapadno od Novske,⁹⁴ koju je Krsto Svetački predao Osmanlijama. Ipak, prema mišljenju Vjekoslava Klaića, i Subocki Grad i Subocka nalazili su se u sklopu srednjovjekovnoga distrikta koji su posjedovali Svetački.⁹⁵

⁹² Klaić, „Plemići Svetački”, 35.

⁹³ Klaić, „Plemići Svetački”, 39.

⁹⁴ Hafizović, *Popisi Pakračkog sandžaka*, 147.

⁹⁵ Klaić, „Plemići Svetački”, 3.

Osim spomenutih nadarbina i posjeda, u detaljnom porezno-katastarskom popisu sandžaka Požega iz 1565. zabilježen je i čiftluk u posjedu Krste Svetačkog u selu Brčinu u nahiji Vrhovine u Požeškom sandžaku, što bi odgovaralo današnjem naselju Brčino.⁹⁶ Iz navedenoga je jasno da nakon predaje obiteljskih posjeda Svetački/Svetačkovići nisu zadržali utvrde koje su prije držali. Ipak, nadarbine koje su uživali i posjedi koje su držali pod osmanskom vlašću nalaze se na području ili u blizini nekadašnje obiteljske baštine (distrikt Svetačje), a u manjem broju slučajeva postoji vjerojatni kontinuitet u posjedovanju između predosmanskoga i osmanskoga razdoblja. Može se pretpostaviti da je kao dio dogovora o prelasku na njihovu stranu osmanska vlast obitelji dopustila zadržati uporište u blizini posjeda iz predosmanskoga razdoblja, a moguće je da je manji dio nadarbina i posjeda ostao u rukama Svetačkih i nakon dolaska pod osmansku vlast.⁹⁷ Svrha ovoga aranžmana bila je, po svemu sudeći, korištenje autoriteta i utjecaja Svetačkih u postizanju stabilizacije i osnaženja osmanske vlasti u tom dijelu savsko-dravskoga međurječja.

Zaključak

Prelazak Krste Svetačkog i drugih članova njegove obitelji – sina Stjepana i brata Vuka – na osmansku stranu 1540. godine ubraja se u rijetke slučajeve potpunoga prelaska plemića s područja savsko-dravskoga međurječja u osmansku službu. Krstin postupak ostao je poseban po tome što je predao svoje gradove Osmanlijama i prije nego što su ih oni počeli izravno opsjedati. Tome je po svoj prilici prethodilo višegodišnje razdoblje prikrivene suradnje i pregovaranja, ali i ambivalentne lojalnosti između habsburške i osmanske strane. Na važnost Krstina postupka za osmansku stranu upućuje činjenica da je bio primljen na sultanovu dvoru, gdje mu je bilo dopušteno pokušavati usmjeravati osmansku politiku. Njegove utvrde i drugi posjedi koji su se nalazili na području Križevačke županije prve su važnije osmanske stečevine na području Kraljevstva Slavonije i presudno uporište za osvajanja koja će se nastaviti u kasnijim godinama, osobito 1552. Može se pretpostaviti da je stalna i otvorena prisutnost Svetačkih na osmanskoj strani donijela osmanskim ratnim stratezima svojevrzni obavještajni kapital u planovima za osvajanje u Kraljevstvu Slavoniji, ali i određenu propagandnu prednost. Na dijelu područja današnje zapadne Slavonije, koja je zahvaljujući promjeni lojalnosti Svetačkih došla u osmanske ruke, ti su događaji mogli pridonijeti učvršćivanju i osnaživanju osmanske vlasti. Slučaj Svetačkih u osmanskoj službi unikatan je i po tome što je obitelj na istom geografskom području gdje se

⁹⁶ TT.d.351, fol. 254-255.

⁹⁷ Starija bosanskohercegovačka osmanistika došla je do zaključka da se nadarbine pripadnika elite koji su prešli na osmansku stranu najčešće nisu podudarale s prijašnjim feudalnim posjedima, vidi: Sućeska, *Osnovni rezultati poslijeratne bosanskohercegovačke istoriografije*, 39.

nalazila već stoljećima i nakon osmanskoga osvajanja trajno posjedovala status, utjecaj i prihode, koji su – ugrubo gledano i uzimajući u obzir svu različitost osmanskoga sustava – odgovarali njezinu položaju ugledne plemićke obitelji u predosmanskom kontekstu. Podaci iz osmanskih popisa nadarbina u Pakračkom sandžaku upućuju na to da je, nakon sandžakbegova toga i Kliškoga sandžaka, Krsto Svetački bio po visini dodijeljenih državnih prihoda najistaknutija osoba u cijelom sandžaku, a timar je istovremeno uživao i njegov sin. Zanimljivo je da je Krsto do svoje smrti ostao kršćaninom, a na islam je prešao njegov sin Stjepan, odnosno Mustafa-beg, koji je, naslijedivši očev zeamet, dosegnuo, pa i nadišao očev status. Sela Gornja i Donja Orahovica i Lužan, koja su bila najvažniji izvor prihoda za Krstin i Mustafin zeamet, odnosno Stjepanov timar, postala su najkasnije početkom 17. stoljeća jezgra obiteljske nasljedne nadarbine (odžakluka). Ova dva sela, uz još neka druga sela i zemljišta, uživat će, kao što izričito svjedoče habsburški izvori, pripadnici obitelji Svetački odnosno Svetačković do samoga kraja osmanske vlasti krajem 17. stoljeća. Osim toga, nadarbine koje je uživala obitelj sadržavale su i nekoliko čiftluka i mezri čiji su posjednici bili pripadnici obitelji, što je uvećavalo prihode i osnaživalo položaj Krste i njegovih potomaka. U osmanskim izvorima s kraja 16. i iz 17. stoljeća možemo do neke mjere pratiti slijed nasljeđivanja nadarbina unutar obitelji. Ista vrela upućuju na to da su se nadarbine i posjedi Svetačkih/Svetačkovića nalazili dijelom na području ili u blizini starih obiteljskih posjeda iz srednjega vijeka.

Neobjavljeni izvori

Muştafâ 'Âlî. *Künhü l-aḥbâr*. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 05959.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Küliyesi [Osmanski kompleks Državnih arhiva Predsjedništva Republike Turske]:

- Bab-1 Asafi Divan-1 Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d).
- Timar Zeamet (Ruznamçe) Defterleri (DFE.RZ.d).
- İbnülemin Askeriye (İE.AS).
- Tapu Tahrir Defterleri (TT.d).

Objavljeni izvori i literatura

5 Numaralı Mühimme Defteri (973 / 1565–1566) < Özet ve İndeks >. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994.

Ardelean, Florin Nicolae; **Isailović**, Neven. „From Croatia to Transylvania: War, Migration, and Adaptive Strategies in the Case of the Perušić Family (15th-17th Centuries)”. *Povijesni prilozi* 40 (2021), br. 60: 213-256.

Buza, János. „The exchange rates of the Hungarian and Turkish ducats in the mid-16th century”. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 60 (2007), br. 1: 33-54.

Čošković, Pejo. „Filipović, Franjo”. U: *Hrvatski biografski leksikon (mrežno izdanje)*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998. Pristup ostvaren 8. 6. 2023. <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6011>.

Darling, Linda. „Nasihatnameler, İcmal Defterleri, and the Timar-Holding Ottoman Elite in the Late Sixteenth Century”. *The Journal of Ottoman Studies* 43 (2014): 193-226.

Darling, Linda. „Historicizing the Ottoman Timar System: Identities of Timar-Holders, Fourteenth to Seventeenth Centuries”. *Turkish Historical Review* 8 (2017): 145-173.

Filipović, Nedim. „Odžakluk timari u Bosni i Hercegovini”. *Prilozi za orijentalnu filologiju* 5 (1955): 251-274.

Fodor, Pál. *The Business of State*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 2018.

Gévay, Antal. *Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungarn und der Pforte im 16. und 17. Jahrhunderte*. Wien: Schaumburg und comp., 1842.

Hafizović, Fazileta. „Različite refleksije osmanskog osvajanja srednjodalmatinskog zaleđa”. *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke* 20 (2013), br. 34: 103-115.

Hafizović, Fazileta, prir. i prev. *Popisi Pakračkog sandžaka 1565. i 1584.* Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2021.

İnalçık, Halil. „Ottoman Methods of Conquest”. *Studia Islamica* 2 (1954): 103-129.

Istvánffy, Nikola. *Regni Hungarici historia, post obitum gloriosissimi Matthiae Corvini regis...* Köln: Apud Ioannem Wilhelmvm Friessem, 1685.

Karbić, Marija. „Hrvatsko plemstvo u borbi protiv Osmanlija. Primjer obitelji Berislavića Grabarskih iz Slavonije”. *Povijesni prilozi* 25 (2006), br. 31: 71-85.

Kasumović, Fahd. *Na periferiji svijeta islama. Osmanska poreska politika u Bosanskom ejaletu (1699-1839).* Sarajevo: Orijentalni institut, 2021.

Kasumović, Fahd. „Osmanska agrarna politika i nadmetanje za zemlju u Jugoslaviji”. *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke* 21 (2014), br. 35: 93-150.

Katušić, Maja. „Regesti isprava 16. stoljeća iz Arhiva Hrvatske akademije i umjetnosti. Četvrti dio: Isprave iz razdoblja 1546. – 1550.” *Zbornik Odsjeka povijesnih i društvenih znanosti HAZU* 28 (2010): 203-241.

Klaić, Vjekoslav. *Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća*, svezak III, dio 1. Zagreb: Tisak i naklada Knjižare L. Hartmana, 1911.

Klaić, Vjekoslav. „Plemići Svetački ili nobiles de Zempche”. *Rad JAZU* (1913): 1-66.

Korić, Elma. *Životni put prvog beglerbega Bosne: Ferhad-paša Sokolović (1530. – 1590.).* Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 2015.

Kovačević, Ešref. *Muhimme defteri. Dokumenti o našim krajevima.* Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 1985.

Krčelić, Baltazar Adam. *Povijest stolne crkve zagrebačke.* Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 1994.

Laszowski, Emilij. *Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae*, I-III. Zagreb: JAZU, 1914-1917.

Lewis, Bernard. „Ottoman Land Tenure and Taxation in Syria”. *Studia Islamica* (1979): 109-124.

Lopašić, Radoslav. *Karlovac. Poviést i mjestopis grada i okolice.* Zagreb: Matica hrvatska, 1879.

Lopašić, Radoslav. *Spomenici hrvatske Krajine, II: Od godine 1610. do 1693.* Zagreb, JAZU: 1885.

Mažuran, Ive. „Turska osvajanja u Slavoniji (1526. – 1552.)”. *Osječki zbornik* 6 (1958): 93-133.

Mažuran, Ive. *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine.* Osijek: JAZU, 1988.

Mažuran, Ive. *Hrvati i Osmansko Carstvo.* Zagreb: Golden marketing, 1998.

Močanin, Nenad. „Nastanak muslimanskog plemstva u Bosni i Hercegovini: zanemareni aspekti”. *Rad Razreda za društvene znanosti HAZU* 52 = 529 (2017): 73-94.

Močanin, Nenad. *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine.* Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2001.

Močanin, Nenad. *Turska Hrvatska.* Zagreb: Matica hrvatska, 1999.

Mujadžević, Dino. „Jahjapašić, obitelj”. U: *Hrvatski biografski leksikon (mrežno izdanje).* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005. Pristup ostvaren 8. 6. 2023. <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=123>.

Mujadžević, Dino; Redakcija. „Karlović, Ivan”. U: *Hrvatski biografski leksikon (mrežno izdanje).* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009. Pristup ostvaren 27. 5. 2023. <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=184>.

Nakaš, Lejla. *Jezik i grafija krajišničkih pisama.* Sarajevo: Slavistički komitet, 2010.

Pálosfalvi, Tamás. *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400-1526.* Budapest: Institute of History of the Research Centre for the Humanities of the Hungarian Academy of Sciences, 2014.

Pavičić, Stjepan. „Starosjedilaštvo današnjeg hrvatskog naselja u srednjoj i sjevernoj Dalmaciji. Prilog k proučavanju porijekla Bunjevaca”. U: *Vlasi u starijoj hrvatskoj historiografiji,* uredio Ivan Mužić, 61-103. Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, 2010.

„Povijest općine Oriovac”. Općina Oriovac. Pristup ostvaren 15. 7. 2023. www.oriovac.hr.

Rački, Franjo. „Dopisi između krajiških turskih i hrvatskih časnika”. *Starine JAZU* 12 (1880): 1-41.

Seletković, Petar. „Stefan Štiljanović – od kaštelana do despota i sveca (prvi dio)”. *Scrinia Slavonica* 22 (2022): 9-41.

Smičiklas, Tadija. *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije, II.* Zagreb: JAZU, 1891.

Stanić, Damir. „Ambivalentna lojalnost na Hrvatskoj krajini u 16. stoljeću”. U: *Franz Vaniček i vojnokrajiška historiografija. Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem,* uredili Robert Skenderović i Stanko Andrić, 121-142. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2017.

Stanić, Damir. *Bihać kao sjedište Bihačke kapetanije i slobodni kraljevski grad.* Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 2020.

Sučeska, Avdo. *Osnovni rezultati poslijeratne bosanskohercegovačke historiografije o osmanlijsko-turskom periodu i njeni dalji zadaci.* Sarajevo: ANUBiH, 1983.

Šabanović, Hazim. „VIII. Slavonija”. U: *Historija naroda Jugoslavije*, II, uredili Branislav Đurđev, Bogo Grafenauer i Jorjo Tadić, 205-214. Zagreb: Školska knjiga, 1959.

Škaljić, Abdulah. *Turcizmi u srpsko-hrvatskom jeziku.* Sarajevo: Svjetlost, 1966.

Varga, Szabolcz. *Studije iz povijesti Sigeta i obitelji Zrinskih u 16. stoljeću.* Szigetvár: Szigetvári Várbaráti Kör; Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola; Pécsi Egyháztörténeti Intézet, 2015.

Vlašić, Anđelko. „Donji Andrijevc i okolna sela u osmanskom razdoblju (1526. – 1691.).” U: *Donji Andrijevc: povijest i baština. Zbornik radova*, uredio Marijan Šabić, 73-94. Slavonski Brod; Donji Andrijevc: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Općina Donji Andrijevc, 2021.

„Zrinski”. U: *Hrvatska enciklopedija (mrežno izdanje)*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristup ostvaren 9. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67467>.

*Dino Mujadžević**

The Svetački Family in the Ottoman Service

Summary

This paper explores the history of the Svetački or Svetačković family within the Ottoman Empire, presenting a rare or even unique case where members of a large noble family residing in the Sava-Drava interfluvium transitioned to the Ottoman side while maintaining influence and property in the same region where they were prominent prior to the Ottoman conquests. The initial section of the paper examines the Svetački family's relations with the Ottomans, detailing the context and chronological progression of events related to their transition. Subsequently, the paper analyses the social standing and religious affiliation of family members on the Ottoman side, exploring the origin and inheritance of endowments and possessions utilized or held by the family throughout the Ottoman era. Furthermore, the study aims at reconstructing kinship ties among individual family members and identifying specific localities mentioned in the sources as the family's endowments and possessions. Drawing from both published and unpublished Ottoman sources, as well as published Western – primarily Latin – sources, the analysis of key events and processes in the history of the Svetački/Svetačković family is complemented by insights from regional and international scholarship on the Ottoman Empire.

Keywords: Eastern Croatia, Ottoman-Habsburg Borderland, 16th century, 17th century

* Dino Mujadžević, Croatian Institute of History, Department for the History of Slavonia, Syrmia and Baranya, Ante Starčevića 8, 35 000 Slavonski Brod, Croatia, E-mail: dino.mujadzzevic@hips.hr